

Julens prydnadstextilier – vårt textila arv

Thomas Gütebier

Textilier som pryder våra svenska hem har sitt ursprung i oräkneliga kulturer, och har kommit till genom vitt skilda tillverkningstekniker. Utan den enorma mångfalden av genuina hantverk, designers och dekorer vore våra hem ganska likformiga.

Så visst är det förvånande att prydnadstextilier som samlarföremål har lägre status jämfört med sådana av trä eller metall. De är också, med få undantag, lågt värderade även i ekonomiska termer.

Det är inte enkelt att besvara frågan varför det har blivit så. Att textilier utsätts för slitage kanske är en orsak, och kanske att det oftast varit en kvinnlig syssla – kvinnlig slöjd brukar nedvärderas jämfört med hård, ”manlig” slöjd.

Men textiliernas affektionsvärde är enormt stort. De väcker kära minnen hos de flesta av oss.

Från allmoge till hemslöjd

Intresset ökar för både produktionsmetoder och den sociala betydelsen av textilier. Från att slöjden var förknippad med armod och nödvändighet har den på senare tid blivit en symbol i välfärdens konsumtions- och överflödssamhälle, en symbol för nytänkande kring miljö, hushållning och psykologi.

Även det textila hantverket har funnit en ny roll. ”Hemslöjd, konsthantverk och konstindustri har blivit manifestationer av och för det goda livet”, konstaterar designkritikern Ulf Hård af Segerstad i sin

Gaffelvirkt bordsduk av konstfärgat yllegarn, med hjälp av en tvåtdig trågaffel och virknål. Cirka 36 cm. Sverige slutet av 1900-talet.

bok *Modern svensk textilkonst*. Boken utkom för 50 år sedan men orden är aktuella idag när allt fler unga människor finner stor glädje i att själva göra textiltalster.

Våra textilskatte är viktiga traditions-bärare och då speciellt under årets stora festligheter. Julen är en sådan högtid då de flesta av oss plockar fram traditionella textilier, ofta i ett formspråk som vi resten av året kanske rynkar på näsan åt! Men till jul vill vi minnas vår bakgrund och våra släktband.

Textilsamlaren – sortera mera!

De många olika teknikerna: virkning, stickning, broderi av mångahanda slag, knyppling och vävning med mera, åstadkommer olika struktureffekter, olika tyngd i materialet och olika användningsområden.

För samlaren av textila konsthantverk är det intressant att känna till tillverkningsmetoder och sömnadstekniker för att kunna sortera dem och berika samlingen med nya fynd. Ofta tittar man efter vissa tillverkningsmetoder eller mönster, mer än man tittar efter en viss färg. Man kanske samlar på virkat, eller twistösöm, eller på dukar med myrgång (ett broderistyg).

Julens prydnadstextilier följer i regel en röd-grön färgskala. Den starka och varma röda färgen är den viktigaste, därefter följer grönt och ibland blått. På senare år har turkos och silver kommit in i färgskalan, och om man tycker om allmogesaker köper man gärna textilier som är gråa eller bruna.

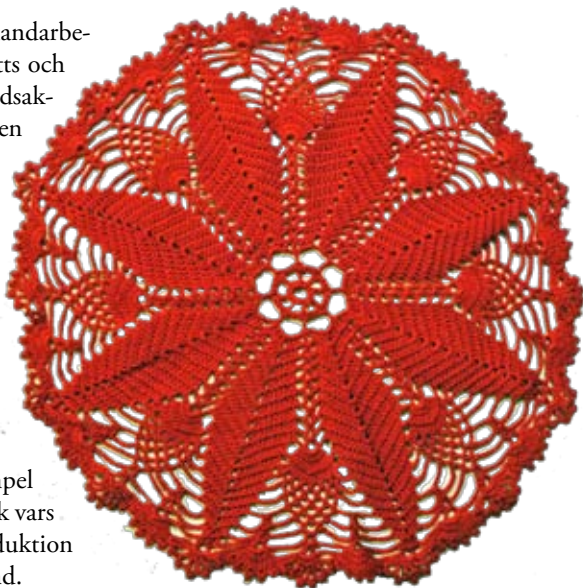
Mitt textila arv

Tack vare min moders och svärmors flitiga händer och stora intresse för textilhantverket har jag och min familj fått arva textila bruks- och prydnadsföremål skapade med stor kärlek. Därutöver har vi fått mersmak och utökat samlingen ytterligare med egna, nya fynd. Denna skatt innehåller allt från prydnadsföremål som mattor, väv, dukar, sömnader, broderier som bruksföremål i form av kläder, sänglinne, servetter och tabletter. Jag ska här koncentrera mig på prydnadshantverk som hör julen till.

Väggbonad av glest vävt lingarn med korsstygnsmotiv av konstfärgat bomullsgarn. Längd 90 cm, bredd 20 cm. Sverige 1970-talet.

Dessa består antingen av virkade handarbeten eller vävda linnedukar som sytts och broderats med textiltrådar av huvudsakligen ylle, lin eller bomull, antingen naturfärgade eller infärgade med flera syntetiska färger. Medan bonde-samhället utvecklade typiska mönster, unika för varje familj, socken eller region så har det moderna samhället redan tidigt fått hjälp av designers eller företag som kunde tillhandahålla ständigt nya mönster, former och motiv. Uppfinningsrikedomen visste inga gränser. Ett exempel är Clara Wævers företag i Danmark vars enorma mönster- och materialproduktion saluförs i Sverige av Eva Rosenstand.

Virkad bordsduk av konstfärgat bomullsgarn med olika utformade virkmaskor i stjärnmönster. Diameter 30 cm. Sverige, slutet av 1900-talet.

Bordduk av vävt linne med korsstygnbroderi, konstfärgat bomullsgarn, detalj cirka 10 cm. Tyskland 1990-talet.

Detalj av bordsduk av bomull med applikationssömnad och broderade detaljer.

Detalj av bordsduk, bomullstyg med fyllnadsbroderat konstfärgat yllegarn och metalltrådar. Motivstorlek cirka 8 cm. Tyskland 1980-talet.

Lever hantverket vidare?

Gamla tiders textilhantverkare gjorde allting själva – odla, insamla och bereda linet eller föda upp får och andra djur för ylleproduktion, klippa, tvätta och spinna ullen, sedan väva råmaterialet och först senare förädla detta med flera tekniker. Detta hör med få undantag definitivt historien till.

Idag är processen betydligt enklare eftersom vi nu kan köpa maskinellt färdigproducerat utgångsmaterial för att direkt kunna dekorera.

I de kristna hemmen hämtas motiven på textilierna ur julevangeliet med stjärnor, hjärtan, änglar, klockor, ljus, samt från vintern och naturen med motiv som snö, iskristaller, granar, snögubbar, jultomtar, julbockar och mycket mera. Färgskalan är idag viktigare än förr – till julen vill vi ha kraftiga färger.

De flesta skolbarnen lär sig korsstyggn och ytterligare några enklare

knutar och stygn i slöjden. Detta lägger grunden för att senare i livet återknyta kontakten med textilhantverk, inte sällan med betydligt svårare tekniker.

Hemslöjdskonsulenters kall

Hemslöjdskonsulenter i Sverige spelar idag en viktig roll genom att samla gamla kunskaper kring samlingar på museer och hos privata samlare för att förmedla resultaten till den intresserade allmänheten. De har som sitt kall att ständigt vidareutveckla tekniker och design för att anpassa dem till vår tid. Detta kan ske genom publicering i tidskrifter och nya böcker för skilda ämnen eller genom studiecirklar som har fått en allt större uppmärksamhet. Den viktigaste tidskriften i detta sammanhang är *Hemslöjd – en värld av fantasi & kunskap* som med sina temanummer är en viktig länk mellan samlande och nyproduktion.

Bordsduk av grovt, naturfärgat lin med broderade julmotiv i konstfärgat yllegarn, med inköpt maskinvävd, påsydd kant. Cirka 50 cm. Tyskland 1970-tal.

